

Stručni ispit u sustavu odgoja i obrazovanja ispit je koji omogućuje zasnivanje radnoga odnosa. Mogli bismo reći da je riječ o stjecanju licencijske za rad u školi na mjestu učitelja, nastavnika ili stručnoga suradnika.

Mladi čovjek na početku svojega profesionalnog puta učitelja ili nastavnika hrvatskoga jezika zasigurno ima mnogo pitanja i nedoumica. Stoga je iznimno važno da se odmah na početku svojega pripravničkog staža osnaži prikupiti sve potrebne i korisne informacije o ispitu koji ga očekuje, to više što je to ispit o kojemu često ovisi i zadržavanje radnoga mjesta.

Stručni ispit iz hrvatskoga jezika provodi Agencija za odgoj i obrazovanje (www.azoo.hr), pa je važno da pripravnik što prije dođe u kontakt sa savjetnikom Agencije i na vrijeme dobije sve informacije. Obratiti se može e-poštom ili telefonom. Pripravnici često velik dio pripravničkoga staža „potroše” lutajući unutar sustava te time sami skrate vrijeme predviđeno za kvalitetnu pripremu stručnoga ispita.

U razgovoru sa savjetnikom svaki pripravnik može na vrijeme dobiti sve potrebne i točne obavijesti o svemu što ga očekuje do kraja pripravničkoga staža te na samome ispitu. Vjerujemo da riječi dvoje mladih nastavnika hrvatskoga jezika koji su nedavno položili stručni ispit najprimjerenije odgovaraju na sva pitanja o tome što je važno za uspjeh na ispitu.

Mirela Barbaroša-Šikić,
viša savjetnica za hrvatski jezik u Agenciji za odgoj i obrazovanje u Zagrebu

IGOR MEDIĆ i ANA MIHALJEVIĆ*

Stručni ispit očima pripravnika

1) Što je stručni ispit iz hrvatskoga jezika, tko ga, kad i pred kim polaže?

Prvim zaposlenjem u osnovnoj ili srednjoj školi učitelj/nastavnik hrvatskoga jezika postaje pripravnik. Na početku rada u školi potrebno je pročitati *Pravilnik o polaganju stručnog ispita učitelja i stručnih suradnika u osnovnom školstvu i nastavnika u srednjem školstvu*, koji se može preuzeti i na internetskim stranicama Agencije za odgoj i obrazovanje.

Nakon isteka jednogodišnjega pripravničkog staža pripravnik polaže stručni ispit. Termini su stručnoga ispita za učitelje osnovnih škola: od 15. siječnja do 1. ožujka,

* Igor Medić i Ana Mihaljević profesori su u Klasičnoj gimnaziji u Zagrebu.

od 15. travnja do 1. lipnja te od 1. listopada do 15. studenoga, a za nastavnike srednjih škola: od 10. veljače do 10. travnja te od 10. listopada do 10. prosinca.

Stručni se ispit polaže pred peteročlanim povjerenstvom koje čine: viši savjetnik ili savjetnik iz Agencije za odgoj i obrazovanje, ispitivač metodike iz redova sveučilišnih profesora metodike hrvatskoga jezika ili viših savjetnika, tj. ovlaštenih stručnjaka iz drugih institucija ili ovlaštenih učitelja/nastavnika u zvanju savjetnika, učitelj/nastavnik hrvatskoga jezika koji je mentor na ispitu, ravnatelj škole u kojoj se stručni ispit polaže i učitelj/nastavnik hrvatskoga jezika, koji je ocjenjivač pisanoga rada.

Uspjeh na ispitu izražava se ocjenama *položio* ili *nije položio*, što znači da nema brojčane ocjene. Stručni ispit prijavljuje škola u kojoj je pripravnik obavio pripravnički staž najkasnije trideset dana prije početka roka za koji se prijavljuje. Prvo polaganje stručnoga ispita učitelja i nastavnika financirano je iz državnoga proračuna, dok daljnja polaganja kao i polaganja volontera financira sam pripravnik.

2) Od kojih se dijelova sastoji stručni ispit iz hrvatskoga jezika?

Stručni se ispit iz hrvatskoga jezika sastoji od triju dijelova: pisanoga rada (eseja), izvedbe nastavnoga sata uz temeljitu pisanu pripremu i usmenoga ispita.

Pisani rad piše se 180 minuta, a usmeni ispit može trajati do 40 minuta. Kako bi mogao pristupiti usmenomu ispitu, pripravnik mora zadovoljiti na pisanome radu i nastavnome satu. Da bi položio stručni ispit, pripravnik mora položiti sva tri dijela ispita. Međutim, ako ne zadovolji na jednome od dijelova stručnoga ispita, na sljedećemu roku polaže samo taj dio, odnosno one dijelove koje u prethodnome polaganju nije položio.

3) Kad se i kako početi pripremati?

Viši savjetnici za hrvatski jezik iz Agencije za odgoj i obrazovanje u Zagrebu, Rijeci, Osijeku, Splitu i Zadru redovito organiziraju stručne skupove namijenjene pripravnicima na kojima su sudionici upoznati sa svim dijelovima stručnoga ispita i s kriterijima vrednovanja povjerenstva na ispitu.

Budući da pripravnik na stručni ispit izlazi s najmanje jednom godinom pripravničkoga staža tijekom koje mora odslušati najmanje 30 sati nastave kod mentora koji mu je dodijeljen u matičnoj školi te održati 10 oglednih sati u nazočnosti mentora i dva dvosata u nazočnosti cijeloga školskog povjerenstva za praćenje pripravnika (koje čine ravnatelj, mentor pripravnika i član školske stručne službe), najbolja je priprema kontinuirano promišljanje svih aspekata vlastite nastave te redoviti razgovori s mentorom i ostalim članovima školskoga stručnoga vijeća učitelja/nastavnika hrvatskoga jezika.

Praćenje mentorove nastave treba iskoristiti kao poticaj za razmišljanje o razvoju vlastitih nastavničkih umijeća, stoga je najkorisnije usmjereno praćenje mentorova sata, primjerice na jednome se satu pripravnik može posvetiti samo praćenju

komunikacije mentora s učenicima, na drugome analizi uloga koje tekst kao lingvodidaktički predložak ima na mentorovu satu, na trećemu može promatrati raznolikost isplaniranih učeničkih aktivnosti, a na četvrtome uočiti kojim se metodama i oblicima rada na satu ostvaruju ciljevi koje je mentor naznačio u svojoj pripremi.

Pisanje kraćih priprema za ogledne sate te argumentirano raspravljanje s mentorom o njima nakon sata izvrsna je vježba za oblikovanje opsežne pripreme kakvu treba napisati za sat na stručnome ispitu. Važno je kontinuirano razmišljati o vlastitoj nastavi, razgovarati o njoj s mentorom i drugim sustručnjacima u zbornici i izvan nje, razmjenjivati ideje, otvoreno razgovarati o problemima, iskušavati različite metode i načine rada te ispitivati njihovu učinkovitost u ostvarivanju ciljeva sata (npr. pokušati izvesti jednu nastavnu jedinicu na dva različita načina u dva paralelna razredna odjela i potom vrednovati usvojenost sadržaja).

Ako se pripravnštvu pristupi na taj način, tek u posljednja dva-tri mjeseca prije samoga ispita potrebno je početi intenzivno iščitavati literaturu i „učiti” jer je završna faza pripreme tad samo usustavljanje i konačno zaokruživanje postojećih znanja i vještina.

4) Savjeti za uspješno pripremanje i pisanje eseja

Na stranicama Agencije za odgoj i obrazovanje viši savjetnici iz hrvatskoga jezika objavljuju popise pristupnika za stručni ispit kojima su predsjednici ispitnoga povjerenstva. Popisi se najčešće objavljuju otprilike u vrijeme službenoga početka pojedinoga roka. Na popisu je napisan točan termin pisanoga dijela ispita (eseja) te točan termin u kojemu pripravnik treba održati sat (navedeni su školski sat, razredni odjel i nastavna jedinica). Podrazumijeva se, ako nije naznačeno drukčije, da se usmeni dio ispita održava u danu u kojemu pripravnik treba održati sat. Cjelovita obavijest sa svim navedenim podacima mora se objaviti najkasnije osam dana prije početka samoga ispita. Može se dogoditi da pripravnik treba održati sat već nekoliko dana nakon pisanoga dijela ispita, odnosno vrlo brzo nakon što je objavljen popis pripravnika, stoga je važno biti spreman za esej u vrijeme službenoga početka pojedinoga roka (npr. oko 10. listopada) jer je iznimno teško i stresno usporedno učiti za esej i pripremati nastavni sat uz redovitu nastavu.

Stručno-metodički esej piše se 180 minuta uz nadzor jednoga člana ispitnoga povjerenstva. Pripravnici su ponuđene tri ili četiri teme od kojih se odabire jedna. Očekuje se da će esej

.....
 Esej sadržajno i grafički mora biti podijeljen u tri dijela (uvod, razrada, zaključak) i mora pokazati dosljednu uporabu standardnoga jezika. Pripravnici se smiju koristiti pravopisnim priručnikom, a *Hrvatski pravopis* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje propisan je za uporabu u školama i po njemu će se esej ispravljati.

biti dug najmanje tri velike stranice rukom pisanoga teksta i da neće biti duži od četiri stranice. Esej sadržajno i grafički mora biti podijeljen u tri dijela (uvod, razrada, zaključak) i mora pokazati dosljednu uporabu standardnoga jezika. Pripravnici se smiju koristiti pravopisnim priručnikom, a *Hrvatski pravopis* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje propisan je za uporabu u školama i po njemu će se esej ispravljati. Esej mora pokazati razumijevanje i problematizaciju teme, terminološku preciznost, sposobnost postavljanja teza i njihove argumentacije, jasnoću i preciznost misli i izražavanja stavova te mora sadržavati primjere iz vlastite nastavne prakse i upućivanja na literaturu (stručnu i metodičku).

Pripravnici uz list za čistopis dobivaju i list za koncept. Besmisleno je na listu za koncept ispisivati cjelovit tekst eseja jer se mnogima dogodi da ne stignu prepisati sve na list za čistopis te da zbog manjka vremena uopće ne stignu kritički i s odmakom iščitati što su napisali. Preporuka je u prvih 25 minuta ili najviše pola sata odabrati temu i pomno isplanirati vlastito pisanje na listu za koncept tako da se natuknice koje sadržavaju ključne misli, probleme i pojmove razvrstaju na uvod, razradu i zaključak te da se popišu relevantni primjeri iz prakse i literature kojima će se popisane misli u eseju potkrepljivati.

Nakon što je tekst tako „skiciran“ u prvih pola sata, na list za čistopis treba odmah, u skladu s vlastitim smjernicama, pisati konačnu inačicu teksta. Rečenice će biti dobro promišljene, središnja misao i glavni argumenti postupno će se i logički razvijati i tekst će u konačnici činiti koherentnu cjelinu.

Posljednjih 20-ak minuta treba iskoristiti za završno čitanje teksta i oblikovanje popisa literature na koju se pripravnici u eseju pozivao. Takav pristup planiranju pisanja trebalo bi iskušati prije pisanoga dijela stručnoga ispita. Najbolje je pronaći nekoliko tema s prethodnih rokova (npr. *Poučavanje u nastavi Hrvatskoga jezika usmjereno na razvijanje kompetencije učiti kako učiti, Suradnički oblici rada u nastavi izražavanja, Problemski pristup nastavi sintakse...*), u pola sata pokušati skicirati funkcionalan koncept u obliku natuknica za te teme i sljedeća dva i pol sata napisati cjelovit tekst eseja o jednoj temi.

5) Savjeti za uspješnu pripremu i izvedbu sata

Sat treba početi pripremati čim je objavljen popis pripravnika i dodijeljenih nastavnih jedinica, čak i ako je pripravniku dodijeljen termin nastavnoga sata za dva ili tri tjedna. Osmišljavanje sata i oblikovanje opsežne pripreme (u posebnome obrascu koji pripravniku elektroničkom poštom šalje savjetnik) treba shvatiti kao proces u koji treba uključiti sva prikupljena stručna i metodička znanja, ali i sve iskustvo nastalo tijekom pripravništva.

Zadanu temu prvo treba iscrpno proučiti u stručnoj literaturi (ako je riječ o temi iz jezika, u različitim gramatikama i drugim jezičnim priručnicima, a ako je riječ o temi iz književnosti, u književnopovijesnim i književnoteorijskim studijama) te

pri koncipiranju sata u obzir treba uzeti sve relevantne podatke o pristupu takvim temama u metodičkoj literaturi i korisna znanja iz psihologije obrazovanja i didaktike. S prvom „skicom“ nastavnoga sata (idejom o aktivnostima u pojedinim fazama sata i sl.) treba doći već na prve konzultacije s mentorom u školi u kojoj se polaže ispit. Unaprijed treba pripremiti pitanja mentoru o jedinicama koje prethode zadanoj jedinici i s njom su povezane te o načinu njihove obrade, o ključnim pojmovima koje je mentor planirao obraditi na tome satu oblikujući svoj izvedbeni plan, o cilju nastavnoga sata te o osobitostima razrednoga odjela (postoje li učenici s posebnim potrebama, kakva je razredna dinamika, koliko je učenika u razredu). Na prve konzultacije također treba doći s ispunjenim obrascem za prve konzultacije koji se elektroničkom poštom dobije od savjetnika.

Nakon što je pripravnik s mentorom utvrdio koji su ključni pojmovi koje treba obraditi na satu i nakon što je s njim razgovarao o cilju nastavnoga sata, do drugih konzultacija treba u cijelosti osmisliti sat koji će najuspješnije ostvariti zadani cilj, odnosno zadane ciljeve, te u skladu s tim treba odabrati kombinaciju načina i oblika rada na satu te odabrati ili sastaviti lingvodidaktičke predloške koji će najbolje poslužiti zacrtanoj svrsi.

Ključno je „isprobati“ nastavni sat što više puta u matičnoj školi uz prisutnost mentora pripravnika ili drugih sustručnjaka iz stručnoga vijeća (ako nema takvih, poslužiti će dobronamjerni kolege iz drugih predmeta). Nakon svakoga takvog „probnog“ sata treba razgovarati s osobom koja je sat pratila o eventualnim izmjenama na svim razinama. Takve su probe važne i zato što pripravnik, izvodeći ih, stječe sigurnost u izvedbi sata i potvrdu da vlada vremenom te da sve zamišljeno doista može izvesti u 45 minuta.

Pripremu stalno treba dorađivati i dopunjavati te ponovno „isprobavati“ nove inačice sata. Pripravnik mora biti siguran da je sat osmislio tako da će svi ciljevi i sve (p)opisane zadaće doista biti ostvarene, stoga je ključan odabir načina, metoda i oblika rada, ali i komunikacija s učenicima, pa posebnu pozornost treba posvetiti oblikovanju pitanja koja moraju pripadati različitim razinama znanja. Pri oblikovanju ciljeva, zadaća i pojedinih pitanja koja učitelj/nastavnik postavlja učeniku treba se koristiti glagolima iz revidirane Bloomove taksonomije.

Priprema u cijelosti mora biti napisana standardnim jezikom (uključujući i učeničke odgovore), a završnu inačicu dobro je poslati kolegi sustručnjaku na završno čitanje. Četiri primjerka završne inačice pripreme donose se na sat na stručni ispit i daju članovima ispitnoga povjerenstva.

.....
 Priprema u cijelosti mora biti napisana standardnim jezikom (uključujući i učeničke odgovore), a završnu inačicu dobro je poslati kolegi sustručnjaku na završno čitanje.

6) Usmeni ispit

Usmenomu ispitu pripravnik pristupa ako je zadovoljio na pisanome radu i nastavnome satu. Na usmenome je ispitu prisutno cijelo ispitno povjerenstvo.

Prvi je dio ispita posvećen komentiranju nastavnoga sata i pisanoga rada. Zatim ravnatelj škole ispituje poznavanje zakona povezanih s radom u školi i poznavanje *Ustava*. Kao pripremu za usmeni ispit osobito je važno pažljivo iščitati i naučiti *Ustav Republike Hrvatske, Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi i Pravilnik o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi* (svi su zakoni i pravilnici internetski dostupni) te naučiti sve o pedagoškoj dokumentaciji. Korisno je također pročitati knjigu *Stručni ispit pripravnika u osnovnom i srednjem školstvu*, u kojoj su sažeto popisane najvažnije odredbe iz zakona i pravilnika. Međutim, treba svakako pročitati i izvorne zakone jer se dio podataka (osobito o broju učenika, tjednim nastavnim zaduženjima itd.) možda promijenio.

Sljedeći ispituje metodičar koji postavlja pitanja iz metodike, međutim, pitanja su najčešće povezana s nastavnim satom (npr. ako je tema nastavnoga sata iz područja jezika, vjerojatno će i većina pitanja biti povezana s tim područjem i s konkretnim problemima povezanim s nastavnim satom), pitanja su također često povezana i s temom pisanoga rada te s nekim stavovima i tvrdnjama koje je pripravnik iznio u radu. Pitanja mogu biti povezana i s oblikovanjem pisane pripreme.

7) Literatura

Pri pisanju pripreme za nastavni sat treba se služiti *Hrvatskim pravopisom* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje te drugim jezičnim i metodičkim priručnicima, ali i stručnom literaturom povezanom s temom nastavnoga sata. Sve te priručnike treba uvrstiti na popis literature na kraju pripreme (uključujući i *Pravopis*). Školski su udžbenici u prvome redu literatura za učenika i ne mogu biti jedinim izvorom za pripremu nastavnika.

Iz literature koju bi trebalo proučiti kao pripremu za pisanje stručno-metodičkoga eseja i usmenoga ispita, navodimo naslove koji su nam pri pripremi stručnoga ispita bili najkorisniji:

Težak, S. – *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1 i 2* – osnovni metodički priručnik za nastavu jezika, obvezatna literatura za sve teme povezane s jezikom i jezičnim izražavanjem

Rosandić, D. – *Metodika književnog odgoja i obrazovanja* – osnovni metodički priručnik za nastavu književnosti, obvezatna literatura za sve teme povezane s književnošću

Visinko, K. – *Jezično izražavanje u nastavi – pisanje* – važan priručnik za nastavu izražavanja općenito, a osobito pisanoga izražavanja, bavi se teorijski nastavom izražavanja, ali donosi i niz praktičnih primjera upotrebljivih u nastavnoj praksi, važan priručnik i za temu vrednovanja učeničkih pisanih radova

Pavličević-Franić, D. – *Komunikacijom do gramatike* – knjiga osobito korisna za nastavu jezika u osnovnoj školi, govori o važnosti proizlaženja gramatike iz komunikacijskoga procesa te naglašava važnost zorne obradbe jezičnih sadržaja

Češi, M. i Barbaroša-Šikić, M. (ur.) – *Komunikacija u nastavi hrvatskoga jezika; Jezik, književnost i mediji u nastavi hrvatskoga jezika; Hrvatski jezik u kontekstu suvremenog obrazovanja* – tri zbornika s radovima sa Simpozija učitelja i nastavnika hrvatskoga jezika, obuhvaćaju niz članaka koji obrađuju različite aspekte nastave hrvatskoga jezika, a osobito su korisni tekstovi koji govore od suvremenim pristupima nastavi hrvatskoga jezika ili revidiraju tradicionalne metodičke pristupe i nazivlje

Težak, S. – *Metodika nastave filma* ili Mikić, K. – *Film u nastavi medijske kulture* – osnovni priručnici za nastavu filma i medijske kulture, korisni za sve teme povezane s medijskom kulturom (za pripravnike u osnovnim školama)

Kyriacou, Ch. – *Temeljna nastavna umijeća* – knjiga obrađuje najvažnija umijeća potrebna za uspješan rad u razredu, daje i konkretne savjete za poboljšanje vlastitoga rada, bavi se planiranjem i pripremom nastave, svim aspektima nastavnoga sata, vrednovanjem učenika, ali i samovrednovanjem vlastitoga rada

Jensen, E. – *Super-nastava* – korisna knjiga za pripremu nastavnoga sata, donosi niz praktičnih primjera i savjeta za uspješnije poučavanje i organizaciju sata

Vizek-Vidović, V., Vlahović-Štetić, V., Rijavec, M., Miljković, D. – *Psihologija obrazovanja* – osobito su korisni dijelovi o motivaciji učenika, strategijama učenja i poučavanja i tipovima učenika.

Osim tih tekstova osobito je važno iscrpno proučiti *Nastavni plan i program za osnovnu školu*, odnosno *Nastavni program za Hrvatski jezik za gimnazije* i *Nacionalni i okvirni kurikulum* (također internetski dostupni).

Za kraj, svim pripravniciima želimo mnogo sreće na stručnome ispitu!